

JOSEP MARTÍ I PÉREZ

TRADICIÓ, ART POPULAR I IDEOLOGIA¹

Avui dia s'ha generalitzat l'opinió que cal conservar el denominat "llegat tradicional popular", especialment pel que concerneix a les produccions artesanals i artístiques. És important saber com conservar allò que de manera gradual va desapareixent davant dels canvis que el progrés efectua a la nostra societat. Això no obstant, em sembla digne d'interès, dedicar algunes reflexions no tan sols sobre com preservar, sinó també sobre què volem conservar i perquè.

Estem d'acord en què conservar amb finalitats museístiques és necessari i, molt probablement, serà una cosa que ens agrairan les generacions futures. Però aquesta no és l'única manera d'evitar l'oblit d'una tradició. També existeix la possibilitat d'intentar adaptar conscientment a la nostra societat actual aquells elements procedents de la tradició que ens semblen dignes d'ésser conservats. Si la primera via és estàtica, exigeix fidelitat a la història i és representativa d'un passat, la segona és dinàmica, híbrida per definició i pròpia del present. A la primera, hom acota el passat per perpetuar-lo en el present; a la segona, el present mateix conté el passat. És en aquesta segona possibilitat on centraré aquest article, i concretament, em referiré a dos aspectes problemàtics que serà precís tenir en compte per aconseguir una positiva adaptació d'aquests elements tradicionals a la nostra societat actual: la reificació de la tradició i la idea d'etnicitat pròpia del folklorisme.

Sempre que parlem de "conservació" o "recuperació" del llegat tradicional popular, hem d'ésser conscients que ens movem dins de l'àmbit del folklorisme en el sentit més ampli del concepte, ja que aquest és el terme amb el qual designem tot allò que al·ludeix a l'ús que la nostra societat fa del folklore, un cop ha esdevingut conscient de la seva existència². Ja sabem que el concepte de "folklorisme" inclou un ampli espectre de continguts i connotacions de molt diversa valoració. Hi ha moltes maneres de fer folklorisme, algunes més intel·ligents que altres.

Si en un principi, creiem indiscutible el valor que per a la nostra societat actual pot arribar a tenir la conservació de determinats elements tradicionals, també sabem que folklorisme és ideologia, i que, per tant, implica visions molt deformades de la realitat, que són les que ens

poden arribar a impedir la pràctica d'un folklorisme intel·ligent. Un dels problemes que, segons la meua opinió han d'ésser superats, és allò que podem denominar la "reificació de la tradició".

De la mateixa manera que exposem una gerra, un instrument musical o qualsevol altre objecte de caire popular en la vitrina de museu, aïllant-lo així del seu context, l'orientació cognitiva de la nostra societat tendeix molt sovint també a fer una cosa semblant amb el mateix concepte de tradició, tot concebint-la com si es tractés d'una cosa autònoma: hom la reifica. En realitat, però, això que denominem "tradició" és inseparable del seu context humà. Qualsevol manifestació de la tradició estarà íntimament lligada a un espai i moment determinats, així com a una sensibilitat, percepció de la realitat, necessitats i possibilitats concretes de la població. No obstant, amb una actitud reduccionista i tergiversadora de la realitat, sovint, s'identifica de manera exclusiva la tradició amb unes formes determinades, sense tenir en compte que tradició implica un imbricat complex d'elements constitutius que van molt més enllà de la pura morfologia d'unes pràctiques concretes. Si una de les característiques de la cultura popular és la seva immediatesa al grup humà al qual pertany, mitjançant la seva reificació, se la situa en un pla distant, que és al capdevall allò que, dins de la pràctica folklorística, permet trivialitzar el seu ús i gaudi en diferents contextos i segons les conveniències.

El folklorisme pren cos a partir de la idea de "valor folklòric", concepte subjectiu que està format per tots aquells criteris propis de la disciplina del folklore del segle passat tals com "antiguitat", "genuïtat", "ruralitat", "adscripció ètnica" o "exotisme", criteris molt relacionats entre sí i que han estat així mateix determinants per a la investigació dels primers folkloristes. Com més elevat sigui el "valor folklòric" d'una determinada manifestació cultural, més possibilitats tindrà d'atraure l'atenció del folklorisme. Aquest "valor folklòric" és precisament allò que atorga autonomia a la idea de tradició, permet la seva autojustificació descontextualitzada en un àmbit social determinat, i amb això es possibilita també la seva reificació.

Gràcies al valor intrínsec que hem atorgat a la tradició, es justifiquen els esforços que realitza la nostra societat per garantir la pervivència de determinades pràctiques o costums antigament populars. El fet que es tractin de manifestacions culturals amb rellevància social no per elles mateixes -ja que el progrés les ha fet obsoletes-, sinó pel valor de tradició que representen, fa que la seva presència pugui col·lidir contra altres valors propis del nostre temps. Les formes, sovint arcaïques, del folklore atrauen l'home d'avui, però aquestes formes sempre aniran lligades a determinats valors i significacions que, tot i que passin

a un segon pla, no per això han de desaparèixer. A Europa, un bon exemple el tenim en tantes pràctiques de la religiositat popular que, apreciades avui dia com a folklore, contradiuen l'esperit religiós de l'actual catolicisme, especialment a partir de la celebració del Concili Vaticà II. Tot i que en els darrers anys aquestes pràctiques són majoritàriament tolerades pel clergat, no constitueix cap raresa que sorgeixin casos puntuals de conflicte. L'any 1993, la premsa barcelonina es feu ressò de la rotunda negativa del rector de la localitat catalana d'Arbúcies de beneir els automòbils el dia de Sant Cristòfor, tot i la frustració de la població local, que volia recuperar una festa que s'havia arribat a perdre i, que, per altra banda, és habitual en moltes localitats del país. Segons el rector, aquest costum popular es trobava en contradicció amb els valors cristians actuals i no dubtava a titllar-lo de "pseudoreligiós". En altres contextos o en altres èpoques, aquesta actitud del rector d'Arbúcies possiblement no ens hauria estranyat. A la Catalunya actual, però, on des de fa ja algunes dècades que, per raons sociopolítiques molt concretes, es dóna una gran importància a la tradició, al mateix temps que els valors religiosos es troben en franca decadència i a un baixíssim nivell, la notícia sorprengué, fins al punt que els diaris del país li dedicaren una notable atenció³. I, de fet, la notícia sorprengué perquè l'actitud d'aquell mossèn anava en contra de la tendència generalitzada de la societat catalana de considerar i valorar la tradició per ella mateixa, sense tenir en compte totes les seves implicacions contextuals.

La reificació de la tradició permet la seva pràctica encara que en alguns aspectes pugui no estar d'acord amb determinats valors socials. Acabo d'esmentar el fet del folklore de tipus pseudoreligiós que pot ésser ben rebut per creients, però també es dóna el cas invers, aquell folklore relacionat amb la devoció popular que pot ésser apreciat i fomentat per no creients. Les celebracions pròpies de Setmana Santa són ben simptomàtiques al respecte. Pensem, per exemple, en la representació de la Passió que cada any se celebra en la localitat empordanesa de Verges, en la qual s'inclou el conegut quadre de la dansa de la mort. Tot i que el sentit estricte de la celebració sigui indubtablement de tipus religiós, avui dia, la majoria dels participants, de manera especial els més joves, separen clarament aquest conjunt d'actes de la seva Setmana Santa de la religiositat. La funció cultural i didàctico-religiosa que podia posseir antigament aquesta manifestació ha anat perdent terreny progressivament per a ésser substituïda per altres funcions de natura lúdica, ideològica o comercial pròpies del folklorisme. Una cosa semblant es pot afirmar de la Setmana Santa de l'Alguer, sens dubte la manifestació cultural del cicle festiu anual més important d'aquesta localitat sar-

da. Amb el declivi de la vida de tall tradicional que l'Alguer experimentà de manera molt acusada especialment després de la segona guerra mundial, el conjunt de manifestacions religioses que configuraven la seva Setmana Santa tradicional s'anaven sumint cada cop més en un abúlic postergament fins que aproximadament dues dècades enrera conegueren una important revitalització, però no per raons religioses, sinó per motius d'índole folklorística: per una part, a causa de la conscienciació de la població de l'existència d'un món tradicional en vies de desaparició que valia la pena conservar i que era precisament en els actes de la seva Setmana Santa on trobava una de les seves millors expressions; per altra part, a causa de les grans possibilitats que oferia per a la captació turística. En ésser l'Alguer actualment un dels nuclis turístics més importants de la costa sarda, la potenciació de la seva Setmana Santa li ha permés avançar en el calendari anual l'inici de l'estació turística que tants beneficis econòmics li reporta. Ara, els vells algueressos es queixen del decreixent esperit religiós que mostren aquests dies de Setmana Santa. La ciutat es troba literalment envaïda de turistes, els quals hi fan cap en vols *charter* noliejats especialment per a l'ocasió. Aquestes circumstàncies fan que els carrers per on desfilen les diverses processons ofereixin un ambient festiu totalment desconegut dècades enrera.

No és estrany que quan determinats elements culturals assoleixen un nou valor ètnico-patrimonial mitjançant la dinàmica folklorística, es posin de manifest contradiccions o conflictes dins del quadre de valors de la societat. Fora de l'àmbit religiós resulta fàcil també trobar altres exemples. A Catalunya s'ha arribat a propugnar la introducció a les escoles de la *gralla* -instrument popular del tipus dels aeròfons de doble llengüeta- per a substituir l'avui dia tan estereotipada flauta dolça a l'ensenyament musical de grau elemental. Com a argument, s'adduïa el fet de voler donar preferència a un instrument autòcton i defensar així la pròpia personalitat del país vers la uniformadora internacionalització de la cultura. La iniciativa volia ésser fidel a la tradició, però entrava evidentment en contradicció amb els principis pedagògics més elementals. La *gralla* és un instrument que implica majors dificultats tècniques que la flauta dolça i, a més, la seva afinació és difícil i irregular. Un altre bon exemple ens el proporcionen aquells cantautors que mostren grans exigències quan es tracta de triar el seu repertori cançonístic. Persegueixen una sofisticada elaboració musical i accepten només aquells textos que posseeixen qualitat en les formes i en el contingut, però, en ocasions, poden també decidir-se per interpretar melodies musicalment pobres que són cantades amb textos actualment intrascendents, pel sol fet de tractar-se de cançons tradicionals. En aquest cas, el valor de la

tradició fa passar a un segon terme la validesa d'altres valors propis de l'activitat artística. En tots aquests casos esmentats, la importància donada a la tradició afecta quadres de valors específics, i si alguna cosa s'hagués d'objectar, això pertocaria només als col·lectius pertinents. Però hi ha altres ocasions, en les quals la magnificació de la tradició pot i ha de despertar la crítica social a un nivell molt més ampli. Pensem, per exemple, en aquelles pràctiques populars centrades en el maltractament als animals com les curses de braus, les lluites de galls, l'estimbanda d'una cabra des del cim d'un campanar o molts altres comportaments cruels, tal com actualment encara es practiquen en nombrosos punts de la geografia espanyola. Són moltes les persones, entre elles també antropòlegs, que encara avui dia veuen de bon grat aquestes pràctiques detestables, atrinxerant-se en el valor de la tradició. Però la tradició, per ella mateixa, mai no pot justificar un comportament determinat de la societat actual. Les pràctiques taurines, per exemple, malgrat la seva tradició i l'estètica o art que se'ls pugui adjudicar, difícilment poden estar d'acord amb el concepte de dignitat humana dels nostres dies.

El culte vers aquest llegat cultural d'antany pot devenir fàcilment una tirania de la tradició. Dins dels ambients més puristes de la recuperació de la cançó tradicional, es critica sovint a grups musicals d'arrels ètniques perquè es desvien de la tradició estricta, o més ben dit, de la idea que en tenim d'ella. Se'ls anatematitza per considerar que traïxen unes formes i uns continguts amb valor ètnic. Tot i que de fet, molts dels més acèrrims defensors de la tradició no saben encara què vol dir exactament aquest concepte. De manera ingènua, es creu que la recreació del repertori musical tradicional ha d'ésser extremadament fidel a unes notacions musicals recopilades pel etnomusicòleg o el folklorista. Malgrat això, hom no és conscient que, en primer lloc, les transcripcions musicals no són sempre fiables, especialment les dels antics folkloristes. Una gran part d'aquestes transcripcions estan realitzades d'acord amb el que el recopilador creïa escoltar -que no sempre havia de coincidir amb la realitat- o d'acord amb el que el recopilador creïa que el públic, per al qual estaven pensats els seus treballs, li sol·licitava. Són molts els folkloristes que -segons criteris estètics o ideològics- seleccionen i àdhuc retoquen les melodies i textos recollits de la tradició oral. En segon lloc, avui sabem que una de les principals característiques de la música tradicional és la seva poca fixació. És precisament, per la qualitat d'immediatesa que té la cultura popular, que quan la cançó que avui denominem "tradicional" tenia plena vigència social, es trobava sempre en contínua evolució; sempre, fins que algú, dins de la dinàmica folklorística, la descobrí, la fixà en pautes i la deixà encarcarada i inamovible. Així, quan hom interpreta dalt de l'escenari per a un

públic amant de les tradicions la cançó que havia estat tradicional o popular, aquesta cançó ja és, de fet, una recreació folklorística. Això és la gran paradoxa del purista de les tradicions.

El purisme, pel que concerneix a la conservació del llegat tradicional, no té sentit, almenys quan del que parlem no és de la presentació històrica o museística d'un producte cultural, sinó de la seva inserció en la nostra societat. D'ençà que la "tradició" -especialment la rural- començà a ésser vista des d'una perspectiva urbana com a "folklore", ha rebut un valor social adicional que anteriorment ningú no li atribuïa. Això ha comportat una certa alteració, tant en la seva dinàmica interna evolutiva, com en les seves formes, continguts i funcions. Gràcies al folklorisme s'han mantingut nombroses manifestacions culturals de tall preindustrial que el desenvolupament de la nostra societat tendia a fer desaparèixer. Però evidentment, allò conservat no és mai el mateix que es pretenia conservar. Tot i que sovint ens enganyem a nosaltres mateixos, la cançó tradicional, per exemple, que poguem escoltar avui dia interpretada per un amant de les tradicions, no serà mai el mateix que allò que era quan se la va rescatar del seu context original. El que abans es difonia per transmissió oral i, per tant, estava subjecte a la variabilitat que l'imposava el canvi de paràmetres espacials i temporals, esdevé ara estàtic mitjançant la seva fixació amb la notació gràfica o la gravació sonora del recopilador. Allò que abans era una cançó quotidiana entre moltes, que ningú no s'hagués atrevit a mostrar-la més enllà del llindar de l'alcova o de la taverna, passa ara a ésser "patrimoni ètnic" i digna, per tant, d'ésser oferta als escenaris. Les formes d'aquest folklore rescatat s'adaptaran als gustos i necessitats del nou públic, se li donaran nous usos i funcions i, sobretot, haurà rebut una significació adicional que no tenia abans: la representativitat per a un grup humà que es defineix a sí mateix mitjançant criteris d'ètnicitat.

Adequar la tradició a la nostra societat actual implica, doncs, transformar-la en algun sentit, potser en l'aspecte morfològic, però sobretot en el semàntic i funcional, per poder acomodar-la, així, al seu nou context. Encara que aquests canvis siguin inherents a tota manifestació folklorística, no sempre en som conscients, cosa que és fonamental i imprescindible per a tot intent de conservació dinàmica del nostre llegat popular. No cal, doncs, tenir objeccions per a modificar conscientment el que, en realitat, només és inalterable als ulls d'alguns folkloristes. Cultura és hibridació, en l'espai o en el temps, i cada cop més cal assumir aquest darrer concepte, no de manera negativa, tal com es desprèn quan es creu en preteses pureses ètniques, sinó com a un valor positiu adicional que mereix ésser, no tan sols tingut en compte, sinó també apreciat i fins i tot fomentat.

Un bon exemple de la integració d'elements tradicionals a la societat actual el constitueix el "corre-foc" de Barcelona. Es tracta d'un dels actes de més recent incorporació a la festa major d'aquesta ciutat que se celebra en setembre en honor a la seva patrona, la Mare de Déu de la Mercè, i que, dins dels diversos actes programats, posseeix més poder de convocatòria. El "corre-foc" és una paraula nova que designa una desfilada en la qual hi participen nombrosos "diables" i una nodrida representació del bestiar català constituït per fantasioses figures zoomòrfiques tradicionals. A la desfilada, es fa una generosa exhibició de focs artificials que, sorgint de la gola dels monstres i portats de la mà dels diables, s'escampen sense pietat sobre els caps dels participants més animosos de la munió de gent que s'agombola al pas de la comitiva. Gralles, tambors i altres instruments de percussió amenitzen musicalment l'acte.

Qualsevol purista de les tradicions hauria de condemnar el "corre-foc" barceloní. Tot i que constituït en la seva major part per elements tradicionals, tots ells es fusionen i reutilitzen completament descontextualitzats tant en relació amb els seus originals paràmetres espacio-temporals, com amb la seva primitiva significació i funció. Bona part d'aquests elements procedeixen de les tradicionals representacions i entremessos de la festa del Corpus, en la qual els diables entaulaven una lluita a mort contra les forces celestials, representades sovint per l'arcàngel Sant Miquel. El "corre-foc" se celebra avui dia amb uns objectius exclusivament lúdics, i desposseït per tant de l'antiga finalitat religiosa de molts dels seus elements constituents. Malgrat això, crec que el "corre-foc" pot ésser considerat com un bon exemple de la integració d'elements tradicionals feta segons una perspectiva actual i completament d'acord amb la societat: la millor prova d'això és la positiva resposta que ha rebut per part de la població. L'èxit de la seva inclusió a les festes de Barcelona ha creat una nova tradició, de regust arcaic si es vol, però moderna per la seva concepció, de la qual els barcelonins ja no poden prescindir i que fins i tot han exportat a altres localitats catalanes.

No reificar la tradició significa que aquesta no ens interessa per la tradició mateixa, sinó per aquells valors que inclou i que poden ésser considerats positius per a la nostra societat actual. Això implica que s'haurà de pensar més en el reciclatge funcional que en la fidelitat estricta, i amb això abandonar, doncs, la falsa idea de puresa i apostar per la d'hibridació. Això significa, també, que no tota tradició, per molt valor folklòric que se li pugui assignar, ha d'ésser acceptada a priori. Són moltes les tradicions que, nascudes en altres èpoques, contradiuen la nostra actual visió del que ha d'ésser l'existència humana. Hi ha un

folklore que implica clarament vexació per a determinats col·lectius, per a la dona, per a algunes minories ètniques o que pressuposa maltractaments als animals. Les visions etnocèntriques i discriminatòries es troben en tot corpus de folklore de qualsevol país, com a reflex d'una època que ja voldriem veure superada, però que encara sobreviu en drames com el que actualment està castigant Bòsnia, a l'antiga Iugoslàvia. Crec que seria d'interès qüestionar-nos fins a quin punt el treball d'antropòlegs o folkloristes realitzat en el passat ha pogut tenir alguna cosa a veure a la recrudescència dels conflictes ètnics de la nostra època i fins a quin punt la tasca conscient dels professionals de la cultura pot ajudar a mitigar-los.

Sabem que la noció d'etnicitat està íntimament lligada al folklorisme. Els elements del folklore són usats per donar coherència al grup al qual s'adscriu, d'aquí la instrumentalització que tot sistema polític ha fet d'ells. El folklore cohesiona, no sols perquè aporta continguts a la col·lectivitat, sinó perquè de manera simultània marca també diferències, i, molt sovint, no es limita a marcar-les, sinó que les valora etnocèntricament. Quan parlem d'un ball català, eslovac o alemany, per exemple, no fonamentem aquests adjectius en la rellevància social que pugui tenir el ball o a la seva mera adscripció geogràfica. Són molts els balls que són socialment rellevants en aquests àmbits geogràfics i que no per això es consideren catalans, eslovacs o alemanys. En tot el que atany al folklore, la idea d'etnicitat s'entén com expressió de l'esperit nacional herderià, omnipresent en la vida col·lectiva d'un poble i del qual es desprèn la llengua i altres manifestacions culturals. Dins d'aquest context, adquireix sentit parlar d'una "música catalana", o d'una "música eslovaca", per exemple, perquè se les concep com el resultat de l'existència d'aquest esperit.

Obviament, l'Antropologia no pot assumir aquesta manera de concebre la realitat fortament subjectiva pròpia del folklorisme. El folklorisme pressuposa l'existència d'una "música catalana", perquè creu en l'existència d'un esperit -el català-, del qual haurà de sorgir, per exemple, un ritme i una melodia idiosincràtics. L'anàlisi objectiva del món de la cultura, no obstant, ens demostra que les coses no son així. "Catalanitat" o "eslovaqueïtat", per exemple, no constitueixen un quadre sistèmic en el qual haguem d'enquadrar les diferents realitzacions culturals, tal com pretén la visió del folklorisme. La "catalanitat" o la "eslovaqueïtat" pertanyen a la noció d'etnicitat que és un element més que es troba a un mateix nivell de relacions sistèmiques entre els altres elements que conformen el sistema cultural d'una col·lectivitat. És a dir, no hi ha una música catalana o eslovaca perquè neixi d'una ànima nacional, sinó que hi ha un limitat espectre de manifestacions musicals

que són etiquetades de “catalanes” o “eslovaques” perquè hi ha un element del sistema -l'etnicitat-, una de les funcions del qual radica precisament en aquest etiquetatge. De totes les músiques que en un moment donat poden ésser reals en l'àmbit geogràfic català o eslovac, tan sols una reduïda part d'elles seran considerades “catalanes” o “eslovaques”. El folklorisme, segons els seus paràmetres d'etnicitat, atorgarà o negarà “valor folklòric” a un producte cultural determinat. Així es constitueix el “patrimoni” cultural. Cal preguntar-se, no obstant, quants folklores s'exclouen d'aquest patrimoni per no estar dins dels esquemes marcats per les línies directrius de l'èlite del moment. Si etnicitat és subjectivisme social, el folklorisme serà evidentment ideologia.

Cal ésser molt conscient d'aquestes limitacions. El folklorisme, ho sabem tots, és una poderosa font de visions etnocèntriques i també de xauvinisme. La vertadera tradició cultural d'un país no sempre es correspon amb la visió que d'ella pugui donar la perspectiva folklorística. Sempre que hi ha ideologia, no tan sols trobarem determinats elements culturals “preferits”, sinó que també n'hi haurà de proscrius i perseguits. És per aquesta raó que el folklorisme adquireix molt sovint el caràcter d'una veritable creuada contra tot allò que per lògica dinàmica cultural posa en perill l'existència del que es considera el propi llegat cultural: les influències foranes. Podriem trobar nombrosos exemples en la literatura folklòrica de qualsevol país, en la qual, d'acord amb la ideologia de tipus ètnic, es problematitza sobre la dinàmica del contacte cultural, tot considerant les influències culturals externes com vertaders enemics de la col·lectivitat. A Catalunya, per exemple, s'ha vist amb mals ulls la penetració de les sevillanes i del flamenco: “Avui Catalunya està farcida de cançons castellanes; pels carrers, per les escoles, en les cases particulars, no s'ouen altra cosa que cançons castellanes, i els hermosos i honestíssims cants catalans són oblidats. [...] Però encara convé més alçar el crit contra les representacions, cançons i danses que comunament anomenem de gènere flamenc. No hi ha res més antitètic que elles al caràcter català, ni pot trobar-se cosa alguna més destructiva de la severitat i fermesa de la nostra raça”⁴.

La resistència a la incorporació d'elements culturals forans és vista sovint com un acte de patriotisme: “...en modo alguno han consentido sus habitantes [l'autor parla d'alguns pobles de la província espanyola de Teruel] a la introducción y menos a la conservación de cantos de otras regiones, dando así una gallarda prueba del cariño hacia la suya y hacia lo tradicional y peculiar”⁵.

Les visions clarament etnocèntriques no escassegen tampoc en la literatura sobre el folklore: “[...] las canciones populares españolas ofrecen un interés superior a las de otros países como consecuencia de va-

riados factores históricos y geográficos que sólo se ven en nuestra Península⁶.

Francesc Pujol, músic català que dugué a terme notables treballs d'investigació etnomusicològica durant la primera meitat del nostre segle, contraposà de la següent manera els patrimonis musicals populars aragonesos i catalans: "En un poble de regular musicalitat, però d'escassa imaginació, la cançó, per bonica que sigui, oferirà aspectes poc variats. És aquest el cas, per exemple, del poble aragonès, del qual, exagerant una mica el concepte, pot dir-se que és el poble d'una sola cançó i d'una sola dansa, tot en una peça, la jota [...] el nostre poble [Catalunya], la nostra raça, és una de les més ben dotades, sota aquest aspecte, que al món siguin. El nostre poble és un dels més rics en música natural [...]. Jo no sabria trobar-li parió més que en certs pobles d'aquell conglomerat que anomenem Rússia"⁷.

Es tracta de censurables afirmacions, realitzades durant la primera meitat de segle, que difícilment trobaríem avui manifestades en tota llur cruesa i absoluta falta de tacte, però que d'una manera o altra es troben a l'actualitat encara latents a la ideologia folklorística. No fa falta dir, que aquesta manera d'entendre la tradició no és en absolut la que ens pot interessar avui dia. Quan parlem d'integrar la tradició a la nostra societat actual, serà sempre necessari no perdre mai de vista aquells aspectes ideològics del folklorisme que desemboquen o poden desembocar a postures clarament etnocèntriques, xauvinistes, xenòfobes i que a la llarga poden fer perillar la merescuda convivència entre diferents col·lectius en una època, en la qual es tendeix cada cop més a la configuració de societats de signe marcadament pluricultural, i en la que qualsevol al·lusió a "neteges ètniques" ha d'ésser enèrgicament condemnada. Recordem aquell conegut pensament de Heinrich Heine -cito de memòria- "On es cremen llibres, s'acaba per cremar també éssers humans". Qui ignora o refusa el llegat cultural d'una col·lectivitat, també pot acabar per ignorar o refusar aquesta mateixa col·lectivitat.

Josep Martí i Pérez

Consell Superior d'Investigacions Científiques - Barcelona

NOTES

¹ Aquest treball és una versió lleugerament modificada de la conferència *Volksunst. Tradition und Ideologie* presentada a la "International Conference Models of Protection of Folk Art and Handicraft", Dolná Krupá (Eslovàquia), 16-19 de setembre de 1993.

² Cfr. J. MARTÍ I PÉREZ, *El Folklorismo. Análisis de una tradición "prêt-à-porter"*, "Anuario Musical", 45 (1990), pp. 317-352.

³ Vegeu, per exemple, *La Vanguardia*, 8 de juliol de 1993, p. 24.

⁴ J. TORRAS I BAGES, *La Tradició Catalana*, Barcelona 1924 (4ta edició), pp. 86-87.

⁵ M. ARNAUDAS, *Colección de cantos populares de Teruel*, Zaragoza 1927, p. 8.

⁶ J. SUBIRÁ, Pròleg a Antonio Martínez, *Antología Musical de Cantos Populares Españoles*, Barcelona 1930, p. VII.

⁷ F. PUJOL, *El vol d'una cançó*, dins "Revista Musical Catalana", 314 (1930), p. 53.